

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Az egyházi egyesülés (Unio) kérdéséhez.

Az „Órálló“ idei 3. számában névtelentől egy lelkesítő cikk jelent meg, melynek lényege, hogy a hazai két protestáns felekezet méltóbban nem ünnepelhetné meg az ezer éves nemzeti fennállást, mint egyesülés által. Az író szép eszme vezérli, eszménye bűvös fényénél nem látja jól az akadályokat; de legfőbb baja, hogy az egyesülés (Unio) háttérén mozgatóul politikai gondolat áll: a magyar nemzet erősödése, s cikke végén ki is mondja az anathémát arra, ki e nemzeti eszmét nem pártolja.

Ily háttér felállítással politikai végczzellá és eszközzé válással az egyesülés végre nem hajtható, ily főczél hirdetése magában hordja a szülemlésben a halált, mert a nem engedő elemmel csak kényszer útján lehet leszámolni, itt pedig a kényszernek helye nincs. Egyházi unio csak vallási talajon indulhat meg. Épen nem lehet oly könnyen — két sorban — át-síklani az „akadályokon“ s azt mondani rájuk: azokkal hamar leszámolhatunk. Az a *hamar* már régibb félszázadnál, sőt idősebb száz évnél is; 1791-ben Pesten jelent meg egy névtelentől a két protestáns fél közti egyesülésre egy kísérleti terv (Tentamina), s ma, 100 év után, újra névtelen áll elő ilyenekkel. Messzebb vagyunk ma az Uniótól, mint a forradalom előtt valánk. Politikai, bármily nagy esemény, ha nem a vallás és egyház szülte azt, a felekezeti egyesülést létre nem hozhatja. A reformáció vallási ereje szülte a nagy angol forradalmat 1688-ban, mely megdönté a katholizáló Stuart dynastiát és trónra ültette a református Orániai Vilmost; e nagy politikai eseménynek lett következménye a reformáció megmaradása Angliában és a vallásszabadság kitágítása. A 17. századi dicsőséges vallásháborúink is egyúttal a hit alapján

indultak és vívattak, s a vallásbiztosító békekötések lettek eredményei. Az ezeréves fennállás ünnepe állami és nemzeti esemény, vallási színezete sincs, legfeljebb a szent-istvános egyház fogja a maga előnyére felhasználni, s lesz az állam 900 éves fentartó oszlopául a róm. kath. egyház felmagasztalva. Hol voltatok ti akkor? kérdezendik majd a „regnum marianum“ irány-írói? hiszen Luther csak félezer év múlva állt elő. Pusztán az évezet (millenium) eszméje tápanyagot, élettejet nem adhat az egyesülésnek. Annak belső és vallási szükségleten kell érlelődnie. Nem egyesültünk a szerencsétlenségek, közös elnyomatás lipóti éveiben, „captivitas Leopoldopolitana“ — mint nevezte volt Kocsi Csergő Bálint 1676-ban —; nem egyesültünk az 1790/91-iki 26. t.-cz. megszülemlése felemelő idejében, pedig együtt adtanak hálát gróf Teleki József elnöklete alatt a két felekezet konventjei; nem egyesültünk 1808-ban, a napoleoni harczok Ausztriára törpítő hatása alatt, mikor közösen élt a 2 felekezet kebelében, s mint terv meg is született, egy közös protestáns theologiai fakultás felállítása; ez lett volna az egyesüléshez az első alapkő, hiszen tudományos gyűpontról, egyetemekből lövellett ki a reformáció világló sugára; majdnem egy félszázad múlva a forradalom utáni bús korszakban kísérletként Pesten létre is jött a közös theol. főiskola és 1865-ben az ágostai testvérek Pesten tartott konventje beszüntette azt. Egy-két emberen kívül nem lelkesült érte a nagy egész, nem a száz-érek. Most az évezet küszöbén felvettetett az egyesítő, a tudomány terén összeforrasztó, igazán szép és nagy eszme, a protestáns egyetemé Debreczenben. Van-e legkisebb jel, vonzódás, akarat-forgács az evangélikus kerületekben arra is fordítani szellemi és anyagi erejüket? Nincs visszhang, nincs rezzenése sem a harmonikus

húroknak. Maga a hely — Debreczen — képes visszarendíteni az eszmepártolástól igen-igen sokakat. A „hazaszeretet“ hangoztatott paná-czeája mitsem gyógyít, ha a felekezeti érdek is előtérbe lép. Két czáfolhatlan történeti tény, egyik, mely a már létesült közös központot (vegyes fakultás) szétbontotta elemeire; másik, mely még magasb mérvben kívánna új központot, lelkek találkozáját, a szellem képezdését, — eme két tény az Unio szükségét és lehetőségét légi tűneménynyé kápráztatja.

Nem egyesültünk a kedvező évek alatt, mikor a megújulás és szabadság fuvalma lengedezett mindenütt, az 1848-at előkészítő nagy időben, a válaszfalak leomlása volt a jelszó a rendek, osztályok közt, — a theologiában is az alap rombolásig kész szabadság duzzadó vitorlával rohant. Igazi nagy és alkotó szellemek, óriások álltak a haladás élén. A lelkes magyar gróf Zay Károly, az evangélikusok egyetemes felügyelője, megpendítette az 1841-ki konventen az Uniót magas polczról, felülről, s óhaj tárgygyá lett az. Meg is alakult a két felekezetből a nagyobb bizottság a tervekészítésre, az út egyengetésre Unio-lapúl megindult Székács József, Török Pál és Taubner Károly szerkesztősége alatt az első „Prot. Egyh. és Isk. Lap“, kauczióját maga a gróf tette le. Megszólaltak a röpiratok kürtjei, a gróf még német röpiratban is világosította a német ajkuakat (Unvorgefasste Meinung über die Union. Pozsony. 1846). Kossuth Lajos is indítványoz a magyarság érdekében (1843), két év mulva kinyomul az Unio-bizottság munkálata. De mivel fenn indult az eszme, nemzeti és politikai háttérrel, felkelt az ellen a szlavistikus irány, s 1847-ben már az Unio megállapodék, akadályokba ütközék. A mérsékelt gondolkodású Tóth Ferencz, túl a dunai ref. püspök, bölcsen kimondta: szivesen óhajtja az eszmét, de nem kell *kényszert* alkalmazni, az elvekre és tudományra nézve maradjunk szilárdak. Jött az ember nem látta vihar, az Uniót is izgató eszközül használták fel a magyar nemzet ellen. Az 1848-iki események dörgéseiben elszenderült az Unio; alszik mélyen, s majdnem félszázad mulva ébresztgeti az „Órálló“. A Patens hatása alatt már meg sem pendült az eszme. De vajjon a nemzetiségek e lázas perczeiben időszerű-e az? Nagyon, sőt kétszer meggondolandó, nem lesz-e új üszök az engedni nem akaró elem felszítására?

Előtérbe nyomul az a kérdés is: *kivel egyesüljünk?* Ma nem létezik országos ágostai hitvallásu egységes egyház. A kormány megengedte Erdély törvényes Uniója után, hogy

az erdélyi luth. egyház külön válva maradjon, mint negatiója a magyar haza egységének, az evangélikusok zsinatát a szászok nélkül engedélyezte, mintha most is az 1791-iki pesti és budai zsinat kora volna. Ez kormányi hiba volt, a haza egységének vallási téren el nem ismerése. A ref. öt kerület a debreczeni zsinatban egy országos egyházzá forrt össze; az ágostai kettő maradt, két törvénykönyvvel, két szellemmel. Sőt a zsinat által egybeolvasztatni tervelt nagyobb fél belső szakadási bajban szenved, karhatalomra lesz szükség s az a vallási erkölcsi köteléket kínosan érintendi. Egy schisma fenyegeti, vallás leple alatt, nyelvi és nemzeti szakadály a zsinati luth. egyházat. Ily helyzettel szemben részünkről — kik egyek lettünk Királyhágón innen és túl — erőtetni az Uniót, nem bizonyulna másnak, mint az evang. egyházba a szakadás ékét beleverni, vagy csak egy részszel, tán egy harmaddal, a magyar elemmel egyesülni, s annál szabadabb kezet engedni és tápot adni a tán államellenes elemnek. Az „erős oszlop“-nak képzelt Unio a jelen helyzetben zúzó vagy sebző hatást idézne elő, s egy emberi szemtől nem látható új vihar ismét fél századra, ha nem tovább, vethetné vissza az óhaj tárgyát.

Az egyházi egyesülést a *theologiai közeledésnek* kell megelőzni; theologia nélkül, pusztá világi kar, Uniót létre nem hozhat; olyan lenne az, mint volt a florenczi Unio 1439-ben, mikor a görög császár egyesíté a keleti egyházat Rómával papiron, s aláíratta parancs szavával a vele volt konstantinápolyi patriarchával Metrophanessel, — de haza menvén, a görög egyház zöme Metrophonusnak (anyagylkos) gúnyolta a császári főpapot, s az Unio szétrepedt.

Rámutatnak a *németországi Unióra*. Az sikerült, ott a minta, az előkép! De ott a helyzet más volt. És ne felejtjük el, hogy Németország legnagyobb akkori theologusa Schleiermacher volt a dajka: új theologiát, az Unio theologiáját teremté meg alapul. Hol van nálunk ilyennek nyoma? Továbbá a reformáció 3 százados felemelő ünnepe választatott a millió kebleket mozgató felséges emlékeivel talajul. Mindkettő vallási háttér, tényező és talaj, utóbbi és a mi évezerünk különböző természetűek. A porosz király és állami forrásai, ereje, tekintélye volt a 3-dik tényező, a mi nálunk nincs. Végre a lakosság többsége protestáns volt, egy nemzet, egy nyelv, egy lelkesedés. Ez megint hiányzik nálunk az egyik félnél. És mégis mily kínosan született az meg? és mily szaggatások közepett. a) A régi testvér, a ref. egyház halálával, legtöbb helyt benyeletett az és eltűnt; b) felkelésével az ó és új lutheránizmusnak; c) és 60 év mulva

öntudatra ébredésével a majdnem eltiport ref. egyháznak, s épen korunkban alakult a németországi református és egyházak jellegének fellevenítésére a „Református Szövetség“, a hugonotta eredetű egyházak multjának felkelése; és d) a se nem lutheránus, se nem kálvinista többség mellett középpárt képződése egyfelől, elszintelenedés, hitvallástalanság másfelől. Imé ezek is következmények. A 130 ref. lelkeszi állomást számláló Hannoverában, annak egyetemén egy ref. tanszék sem létezik; a 20 protestáns német egyetemen csak két református hittanári szék van rendszeresítve. Így haldokol a reformátusság az Unio alatt (Debr. Prot. Lap 1894. 16. sz.).

Másutt, Luther hazáján kívül, ily válságos kísérletre még nem vállalkoztak... hát mi is ugyan gondoljuk meg, mit teszünk s mi lesz a következmény. A református egyház belső, egyéni elvénél fogva inkább felekezetekre oszol, semhogy elvét és szabadságát a merev és külsőségért feláldozza. Az állam-egyházakkal szemben, hol szorítást, békót érez, kész szabad egyházakká alakulni, elhagyni a testvért, hogy mind a két testvér éljen saját géniusa és lényegesül fogadott vezér-elve és típusa szerint.

A római egyház állandó jellege az egyesítés. Ő akar magához uniálni görögöt, oláht, orosz, örményt, szerbet stb., sőt minket is, de ez a legnehezebb falat. Nem rendül vissza óriás engedményektől sem. A reformáció nem az Unio egyháza, a szabadság nem alkuszik és nem enged. A római missió uniálni akarta legújabbban az ős nestorián egyházat, az anglikán református érsekek védik erkölcsi és anyagi áldozattal, hogy fel ne adja függetlenségét. A mossuli r. kath. püspök hamisan híresztelte a nestorián egyház elenyészését, unióját.

Az az Unio, hogy a reformátusságot a lutheránusság, vagy megfordítva, nyelje el, nem Unio, hanem önmegsemmisülés. Ilyet egyik fél sem akar. De hát hogyan születetik meg akkor az Unio? Hiszen az egyházak szirt alapjaihoz senki nyulni ma nem akar. Ha nyulna, az romboló vihart támasztana. Dogmai, hitvallási, hitelvi, sőt szertartási egység nélkül egyházi egyesülés nem képzelhető állandó tartóssággal.

„Szeretetlenben“ egyesüljünk? Elő hát a philanthropikus intézetekkel! Elő a közös segély! Nehezen megy az is. Van egyetlen protestáns uniált árvaházunk. De ez sem vitte előbb a főkérdést. Van prot. irodalmi társaságunk, ez sem hozza közelebb az Uniót, van azért külön Luther Társaság, noha nincs külön Kálvin Társaság stb.

Én a mult példáiból, s a világ szemléléséből kiindulva, nem látom még eljötnök az idők teljességét az Unióra, pedig szeretem nemzetemet. Ha ennek bátor kimondásáért valaki követ dob rám, az angolok jelszóját hangoztatom „Honny soit qui mal y pense“! Rendíthetlen meggyőződés: egyházi Unio vallási indokból, vallási földben és vallási végcélért születetik meg, hogy áldás nyugodjék rajta.

Debreczenben, 1895. jan. 19.

Balogh Ferencz,
hittanár.

Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem.

Csak a napokban olvashattam dr. Berzeviczy Albert volt vallás- és közoktatásügyi államtitkárnak 103 lapra terjedő, tehát könyvnek is beillő röpiratát, a millennium alkalmából felállítandó harmadik egyetem kérdéséről. Mindazt, a mit Berzeviczy a harmadik egyetem szükségességéről, hasznosságáról elmond, valamint azon végkövetkeztetését, hogy „ha a törvényhozás és a kormány a millennium idejére a harmadik egyetem ügyét legalább az elhatározás stádiumáig érlelnék meg s esetleg annak az ünnepélynek fényét az új egyetem alapjának letetésével emelnék: ez által jelét adnók, hogy a magyar nemzet a leviharzott évezred után még mindig ifjan, bár a tapasztalat érett bölcseségével lépi át az újabb évezred küszöbét“, készségesen aláírom. Tény ugyanis, hogy az egyetemek száma nálunk sokkal kevesebb a népesség számához viszonyítva, mint — Oroszországot kivéve — Európa összes országaiban. Tény, hogy nálunk túlságosan sok a jogi szakiskola, kevés az orvosi kar, s ennek következtében míg a jogászok száma túlságosan nagy, addig orvosokban hiányt szenvedünk s ifjaink jelentékeny száma a bécsi egyetemre szorul, a hol nemzeti jelleméből, szelleméből kivetkezik. Tény az, hogy minden újabb egyetemen oly központot teremtünk, mely nemcsak a körüle fekvő egész nagy vidékre terjeszti a művelődés áldásait, hanem az egyetemek közt kifejlődő egészséges verseny által a bennök működő erők fejlődésére is jótékonyan hat. Tény az, hogy eddig is egyetemeink csekély száma miatt sok szellemi erőt veszítettünk, mert nagyratörökvő ifjaink középiskolai vagy egyéb foglalatosságra kényszerülve elvesztik buzgalmukat a továbbhaladásra, a kiből pedig, ha kellő helyre állítottak volna, a nemzet jelesei lesznek. Középiskolai tanárokból is hiányt szenvedünk, sőt a népnevelés is csak úgy haladhat, ha kellő számú egyetemeink vannak, mert „felülről terjed a világosság.“

Mindezeket, s általában mindazt, a mit a harmadik egyetem felállításának szükségességéről mond, a mint fentebb is tettem, készségesen aláírom. De engedje meg a tudós szerző, ha azokat a nézeteit, a melyeket a protestáns, illetőleg a tervezett debreczeni protestáns egyetemről táplál, egyáltalán nem teszem a magaméivá.

I.

Dr. Berzeviczy egyenesen az állam számára kívánna lefoglalni az egyetemállítási jogát, de mivel a protestáns felekezet számára a törvény ezt a jogot biztosítja, olyan megszorításokat javasol a törvényhozásnak a protestáns engedélyezése esetére, a melyek a protestáns egyetem felállítását teljesen hiábavalóvá tennék. Nem mondja ugyan ki nyíltan, de a sorok közül kiolvasható, hogy azt akarná, hogy az állam a protestáns egyetem engedélyezése alkalmával annak tudományos fokozatokat s állami érvényű képesítést nyújtási jogot ne adjon, hanem csakis tanítási jogot; vagy legalább különbséget tegyen az állami és felekezeti egyetemek e nemű okmányai között. Erre mutat legalább azon nyilatkozata, hogy „nem tévesztendő szem elől, hogy a legtöbb állam, a melyben felekezeti egyetem van és a melyben ezen egyetemek jogköre törvényileg szabályoztatott, *lényeges különbséget tesz az állami és a felekezeti egyetemek képesítési joga között* még a tudományos fokozatok osztása tekintetében is.“ Ha az állam a protestáns egyetemnek csak a tanítási jogot adja meg, a képesítési jogot pedig nem, vagy ha csak az általa kiállított okmányt az állami egyeteménél alábbvalónak nyilvánítja, már ezzel annak tekintélyét, sőt életképességét annyira tönkre tette, hogy érette csak egy fillért áldozni is felesleges lenne.

A képesítés jogáról azt mondja dr. Berzeviczy, hogy „az az államhatalomnak olyan attributumát képezi, a melyet a régibb tanügyi törvények által *bizonyára* nem osztott meg a felekezetekkel oly mértékben, mint a tanítás jogát.“ E felfogását azzal indokolja, hogy „a kormány tényleg betekint minden felekezeti jogakadémia minden évi tanrendjébe s csak ha az előszabott tanzakoknak az előszabott mértékben való tanítását biztosítva látja, *nevezi ki évről-évre az illető jogakadémiai államvizsgálati bizottságot*. Ebben a tényben benne rejlik a felekezetek részéről is annak elismerése, hogy a képesítési jogot tulajdonképpen évről-évre a kormány rendelkezéséből kapják meg: *az tehát vissza is vonható*“.

Hogy a tanrend felülvizsgálása s az államvizsgálati bizottság évről-évre kinevezése tényben miként rejlik a felekezetek részéről annak

elismerése, hogy a képesítési jog visszavonható: jó volna, ha Berzeviczy bővebben megmagyarázná, mert illetően odavetett állítását én legalább se felfogni nem bírom, se el nem hiszem. Az 1790/91. XXVI. t.-cz. megadja a protestánsoknak azon jogot, hogy „felsőbb iskolákat is állíthatnak előzetes királyi beleegyezéssel, azokba a tanerőket magok választhatják, a tanítás és tanulás rendjét és módját maguk állapíthatják meg, — a legfelsőbb felügyeleti jog gyakorlásával és összhangban az Ő felsége által a karok és rendek javaslata alapján szabályozandó tanrendszerrel.“ E felsőbb felügyeleti jogát gyakorolja tehát csak Ő felsége, ha felsőbb iskoláink tanrendjét bekívánja, hogy megtudja összhangban van-e a törvényhozás által alkotott tanrendszerrel. Az évről-évre kinevezett államvizsgálati bizottság — a melynek tagjait a tanárkar ajánlja, mint ezt a vallás- és közokt. miniszteriumnak 1875 okt. 12-én kelt 24,963. sz. leírata tanúsítja — szintén csak arra való, hogy megtudja, hogy a kívánt tantárgyak a kellő alapossággal tanítottak-e s a vizsgázók azokban kellő jártassággal bírnak-e s erről Ő felségét, mint legfőbb felügyelőt értesítsék. De már az évről-évre történő kinevezésből a képesítési jog visszavonhatása egyáltalán nem következik, vagy ha igen, valóságos örültség a protestánsoknak ily felsőbb iskolákat felállítaniok, azokba 8—10 tanárt élethosszig tartó kötelezettség vállalásával beállítaniok, helyiségeket e célra építeniök s egyéb, más célra nem használható felszerelési tárgyakba óriási tőkét beleölniök, ha egy év múlva ezt a nagy apparatust a kormány — mivel neki tán úgy tetszik — egy tollvonással elseperheti. S hogy a protestánsok ily örületes vállalatba nem is fogtak, a tiszántúli ev. reform. egyházkerület jegyzőkönyvei kézzel foghatólag — tehát nem mint dr. Berzeviczy teszi magától érthetőleg — bizonyítják.

Midőn tudniillik a vall. és közokt. miniszter 1874 máj. 19-én 19,917. sz. alatt olyan iratot küldött a tiszántúli egyházkerület püspökéhez, a melyben kijelenti, hogy ezentúl csak az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák új szervezete szerint berendezett jogakadémiák tanulói bocsátatnak államvizsgálatra; erre az egyházkerület október hóban tartott közgyűlésének 223. sz. jk. pontja alatt oly tartalmu feliratot intéz a vallás- és közokt. miniszteriumhoz, a melyben határozottan *kijelenti, hogy a miniszternek azon jogát, hogy szabályrendeletek által intézi és szabályozza tanügyeinket s így békekötéseken alapuló, országos törvényekben gyökerező iskolai önkormányzati jogainkat egyszerűen mellőzi és figyelmen kívül hagyja: törvényesnek*

el nem ismerhetvén: eljárása és intézkedése ellen határozott óvás tételét jelenti ki.

Majd 1875-ben ismét jelentést tesz a püspök az egyházkerületi gyűlésnek, azt mondván, hogy a jogakadémia berendezése tárgyában a vallás és közokt. miniszterhez intézett feliratára a miniszter olyan választ adott, a mely debreczeni főiskolánknál a jogakadémia felállítására nézve teljes biztosítékot nem nyújt, mert annak helyzetét csak ideiglenesen állapítja meg, ő tehát újból kifejtette aggodalmát ezen leiratra vonatkozólag s határozottabb és nagyobb biztosítékot nyújtó intézkedés megtételét kérte. Erre aztán a miniszter jun. 11-én 15,720. sz. alatt kelt válaszában kijelenti, hogy „a jogakadémiák újjá szervezésére vonatkozó szabályzat szerint az államvizsgálati bizottságok mindenütt csak egy évre szervezettek. És bár püspök úrnak arra vonatkozó aggodalmát magában ezen körülmény is megszüntetheti, mindazonáltal teljesebb megnyugtatás végett nem késik kijelenteni, hogy a debreczeni jogakadémiának tervbe vett (s azóta végre is hajtott s most ismét két új tanszékkal bővített) újjá szervezése elegendő biztosítékot fog nyújtani arra, hogy az intézet növendékei az államvizsgálatok letehetésére kellő kiképzést nyerjenek és így ezen államvizsgálati bizottságoknak évenkénti szabályszerű újjá alakítása ellen, a törvényhozás végleges intézkedéséig részéről semmi nehézség nem forog fenn.“ Ez a valódi tényállás, a melyből egyáltalán nem az tűnik ki, hogy a felekezeti a maga részéről elismerné, hogy a képesítési jogot, mivel a kormány évről-évre adja azt, tehát vissza is vonhatja (a hangos tiltakozást nem tudom miféle jogcsavaró furfanggal lehet beleegyezésnek magyarázni); sőt maga a miniszter is elismeri, hogy a protestánsok iskolai ügyeinek szabályozására egyedül a törvényhozás illetékes. Az ellen, hogy a törvényhozás állapítsa meg azon tanrendszert, a melynek alapján felsőbb iskolákat és így egyetemet is, állíthatunk, semmi szavunk. De hogy ezen feltétel teljesítése mellett állíthatunk: arra meg pozitív törvények által szentesített jogunk van. Ez tőlünk csak a fennálló törvényeknek ugyancsak törvényhozás útján bekövetkező eltörltetése esetén vehető el. De sem ezt nem tételezzük fel a törvényhozásról, sem azt, hogy törvényes jogunkat fentartva, úgy szabályozná az egyetem ügyét, hogy annak felállíthatása lehetetlenné, vagy ránk nézve értéktelenné, hasznavehetetlenné váljék; mert ezzel a protestáns áldozatkészségből eredő haszontól oktalanul önnönmagát fosztaná meg.

Dr. Öreg János.

Felekezeti egyetem.*

Megnémul az ember az álmétkodásnak miatta, mikor a reménybeli magyar egyetemen szemben látja azt a szembeszökő elfogultságot és logikátlanságot, melyet még egy olyan rendszeres és liberális elme is minő a Berzeviczyé, a világ elibe vinni nem áthat. Azt mondja ez az érdemes államférfi és tudós, hogy Debreczent egy újonnan létesítendő egyetem székhelyéül nem igen ajánlja geográfiai fekvése és túlnyomóan felekezeti jellege. Holott egyik kifogása sem igaz; azt hiszem, ő maga sem veszi komolyan s csak szorultságában folyamodott hozzájuk, mert tulajdonképen mindennek az ellenkezője áll, hogy t. i. Debreczent mind geográfiai fekvése, mind vallásfelekezeti viszonyai első helyen kvalifikálják, mondhatnám predestinálják a harmadik magyar egyetem befogadására.

Hogy Debreczen épen középen esik Budapest és Kolozsvár között, ez talán egy kis elfogultlansággal Debreczennek inkább javára, mint hátrányára szolgál; s a geográfiai elhelyezést tekintve, a határszélre telepedett Pozsonynál alkalmatlanabb várost a harmadik egyetem székhelyéül még csak képzelni sem lehet. Vagy mivel ez egy személyben pápista és német, ennél nem baj, hogy Budapest és Bécs között olyan pontra esik, a hol úgyszólván semmi vidéke sincs s gyűjtő pontnak a legjobb akarat mellett sem nevezhető?

A mi pedig a túlnyomóan felekezeti jelleget illeti, ez áll Pécsre, Pozsonyra, Kassára, Szegedre, mert ezek mind tizenhárom próbás katolikus városok, de nem áll Debreczenre, mert ez református. S micsoda igazság és észjárás az, mely Szeged városát, hol beverik a református templom ablakait, mert a kertek alól ki mert kívánczolni az utcára s hol a lakosság túlnyomó többsége a protestáns embert egynek nézi a hitetlen pogánnyal: micsoda igazság és észjárás az, mely ezt a várost épen felekezeti jellegéért a harmadik egyetem tüzhelyéül alkalmasnak itéli ugyanakkor, mikor Debreczent meg épen ezért a jellegéért elítéli? Hát még egy bölcs ember is lehet annyira járatlan hazája egyik legnagyobb és legérdemesebb vallásfelekezetének ismeretében és méltányolásában? Hiszen egy valódi magyar és felvilágosodott államférfiúnak épen azért kellene minden egyéb város fölé helyezni Debreczent, mert annak „határozottan előtérbe lépő református jellege“ van.

Nagy érdem ez! Áron is megvenni való alkalmatlanság ez! Mert nincs semmiben másban biztosítékunk arra, hogy az a harmadik egyetem igazán *nemzeti és felekezeten kívüli* lesz, mint ebben a hamisítatlan református jellegében a nagy alföldi metropolisnak.

Mert abban nem érthetek egyet se Kulesár Endre úrral (lásd e lapok 52. számát), se más optimistával, hogy felekezeti egyetemek felállítása ne adhatna okot hazafias aggodalmakra, mivel — szerinte — a tudományt nem lehet ez vagy amaz egyház céljai szerint mivelní.

Bár úgy volna. De századok tanubizonyossága győz meg bennünket az ellenkezőről. Hogy alig van tudomány, melyet irányzatossá, felekezeti jellegűvé ne lehetne tenni. Irányzatossá s a tiszta igazság keresése helyett praktikusabb érdekeknek szolgálatába szegődővé nemcsak a hipotézisekkel dolgozó filozófiát, de a pozitív törvényekre építő természettudományt is.

* Bár dr. Öreg egész cikksorozatban öleli fel és fejt ki kellő alaposággal a kérdést, szükségesnek láttuk e cikk egyidejű közlését is, a mely egy minket különösen érdeklő szempontból szintén kellő érdeklődéssel tárgyalja a Berzeviczy felfogását. S z e r k.

S az ilyen eltévelyedés ellen ma is legbátorságosabb menedékünk a protestantizmus kővára. Bátorságosabb magánál az államnál, melynek szabad tevékenységét sokféle mellétekintetek béklyói tartják nyög alatt: annyira, hogy előállhat az az eset, hogy egy állami egyetem felekezetibb színüvé válhatik, mint a simulált aggodalommal és diplomatikus számítással annak nevezett protestáns.

A protestantizmus roppant félreismerésére mutat az a felfogás, a mely ez önérzetes elnevezés alatt világba lépő elvet és törekvést a közönséges értelemben vett felekezatiséggel egy rangba helyezi, s benne a közgondolkodást átalakító, erjesztő kovászt fölsmerni nem tudja, vagy nem akarja. Hányszor kiáltjuk még a süket fülekbe, hogy az újabbkori jogállamoknak is voltaképpen a protestantizmus a szülő anyjok, mert a szabadság és egyenlőség szent jelszavát nem a francia forradalom proklamálta a világnak, de a Krisztus evangélioma s az annak örök fundamentomára helyezkedett protestáns felekezet. Hányszor mondjuk még, hogy protestantizmus anyyi, mint igazság. Ezek ketten egyenlő lényegűek. Még vére hullása árán is ezt keresi. Saját megfeszítettése tudatában is ezt szolgálja. Már akkor, a mikor megszületett, az igazság vala táplálója, vagy helyesebben szólva, e nélkül soha meg sem születhetett volna. Mert a protestantizmust épen a szabad vizsgálódás a tudományoknak és evangéliomnak eme lelke teremtette; a vallás és tudomány meghamisítása elleni küzdelem s a testet és lelket, eget és földet saját hatalmi érdek-körébe vonó hierarchikus gőg és hatalmi túltengés által életre keltett emberi öntudat és önérzet kente fel Mesiássá, népeket megváltó eszmévé. Ezt a népmegváltó és lélekfelszabadító eszmét közönséges felekezatiséggel bélyegezni: tudatlanság; félni tőle: elvakultság, hogy ne mondjam, idejét mult bigottság.

Az az önző hatalmasság, mely világteremtése óta mindig uralkodni szeretett; az a szent rend, melyet hol Áron rendének, hol bráhminnak, hol klerusnak neveztek, de a mely az előlülést mindenkor magának követelte s a tiszta világosságot sohasem kedvelte; az a hierarchikus érdek-szövetkezet, melynek türhettelen nyomása érlelte meg a népek lelkiismeretében a protestantizmus nagy óhajtását: az ma is minden jogállamnak s minden józan haladásnak legveszedelmesebb és legkiméletlenebb ellensége s vele szemben — ismét mondom — egy prot. szellemű és jellegű egyetem és tudós testület százszor megbizhatóbb fegyver és törhetlenebb gárda magoknál az állami egyetemeknél s a katedráikon világló kapacitásoknál, a melyek és a kik változó kormányok és egymással birkózó szellemi áramlatok vezetése és befolyása alatt állanak.

Nem a protestantizmusra és benne Debreczenre mondhatjuk tehát azt, hanem az ilyen gyanúsító és gyanus államférfiakra „hogy túlnyomóan előtérbe lép nálok a felekezeti jelleg,” s ez vesztegeti meg itéletmondásukat. Debreczenben, ha megkoronázódnék is valamikor egy prot. egyetem érdekében ápolts sok édes reménység s buzgó igyekezet, az az egyetem épen azért, mert kálvinistának nevezetnék, nem ápolná a felekezeti szellemet, hanem egyedül csak a „hamisítatlan és tiszta tudományt”, s a tettetés nélkül való igaz hazafiságot.

A veszedelem másunnan fenyeget. Ha a pénzben bővölködő klerus egy prot. egyetem felállítására, kath. egyetem felállításával felel: az ilyen versenynek, megvallom, én örülni nem tudnék s lelkem aggódását — a sok keserű tapasztalat után — elvont okoskodásokkal

lecsendesíteni nem bírnám. Am azért, ha ennek a kath. egyetemnek létrejövetelét biztosra venném is, a legkisebb habozás nélkül venném ki a szót a költő haldokló hadnagyának a szájából: „Csak előre, édes fiam!” s nem szünném meg a bibliával hittestvéreimet így bátorítani: Kérjétek, keresetek, zörgessetek!

Egyért azért, mert a Krisztus sem nézte azt, hogy az ő akciójára a farizeusok majd reakcióval felelnek, pedig mi ötlet valljuk mesterünknek.

Másért azért, mert nem árthat annyit az igazságnak egy kat. felekezeti egyetem, mint a mennyit használna egy valóban szabadszelleme s minden felekezatiségen felül emelkedett protestáns egyetem, mely csak az igaz isten előtt hajtana térdet, nem pedig Bál és az ő szolgálai előtt.

Mert ilyen egyetem még nincsen a mi országunkban.

Czinke István.

Könyvismertetés.

Pál apostol élete. Irta Masznyik Endre dr., pozsonyi theol. tanár. 1895. Ára 4 frt.

A mult év végén jelent meg Masznyik Endre dr., pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanárnak bő tanulmány alapján készült tudományos munkája „Pál apostol élete” cím alatt, a mely terjedelemre nézve hazai protestáns teológiai irodalmunk újabb termékei közül kiválik. Magát a tulajdonképeni tartalmat részletes bevezetés előzi meg, mely az ismertetésül felvett személy életét mintegy az üdvörténetbe helyezi be. Rövid kivonata ez:

Az az út, melyen a pogány vallások keresték az élet igazságát, az ember lelki üdvösségét, nihilismusra vezetett. S ez a körülmény készítette elő a keresztyén-ség fellépését.

A zsidóság nem más, mint a keresztyénség úttörője, s ez kezdetben természetvallás volt; ez után a nemzeti henothéismus fokáról ethikai monotheismus fokára emelkedett a próféták működése következtében, kiknek egyik képviselője deuteró Ésaías Izrael érzéki messiási reményeivel szakítva, a világüdv korszakának felhasználását nem Jahve csodás hatalmi, hanem kegyelmi tényétől, szelleme közlésétől, s Izraelnek, mint Jahve szolgájának tanító s szenvedő tevékenységétől várja. A nép nem érté a próféták szózatát, s ezek elbuktak, pedig szavuk beteljesült. Ámde a nép új bilincseket vett fel akkor, midőn 444-ben az Esdrás és Nehemiás által felolvasott „Papi codex”-et elfogadta. A profetia által követelt hit helyére a törvény követelte cselekedet, az emuna helyére az amana lépett, s lett a vallás üres formalismus, opus operatum. Mennyire a betű szolgálai lettek, mutatja Matathiás és a Judás fiának példája.

Ekkor lép föl Ker. János, ki megütélve a farizeizmust, leginkább az asketa essenusokkal tart. Ószövetségi alapon áll, világra szóló dávidi messiási birodalomról álmodozik, melyet az ég fia erőszakos hatalmi tények s megrendítő eseményekkel kapcsolatban állít fel. Ő megrendít, lesujt, de föl nem emel; az igazságnak csak árnyékában jár, sőt megbotránkozik abban, midőn Jézustól kérdezi: Te vagy-e az, a ki eljövendő vala, vagy mást várjunk.

Jézus Ker. János szavát ragadta meg, de azért köztük ég és föld a különbség. Nem hirdetett más Istent, csak a vele való viszonyt érzi másnak; Isten országát építi fel melybe való belépés alapfeltétele megtérés és hit. S midőn látta, hogy eszményéért életét is fel kell áldoznia, nem habozott azt megtenni.

Ámbár Jézus harmadnapon feltámadott, a kereszt botránja volt az, mely két részre osztja a zsidókat és keresztyéneket. Az ó hitű zsidók messiási váradalmainak ugyanis a megfeszített Jézus egyáltalán nem felelt meg. Így keletkeztek ama nagy apologiák, melyek mindenike a János műve is ószövetségi alapon bizonyítja a Jézus halálának szükségességét s azt helyettes engesztelő áldozatnak tüntet fel. Eként a nomismus mellett a profetismus szelleme a hit ismét életre kél. A zsidó-keresztyénség álláspontja nem egyéb, mint a törvénytartás melletti hit hangsúlyozása. Az ebből keletkező harcban a pogánynak nem kellett a törvény, a zsidónak a hit, s ennek eredménye lőn a keresztyénségnek felszabadulása és kiválása a zsidóságból.

Az uttörés itt István vértanúé, tökéletességre pedig Pál apostol hajtja.

Eme bevezetés után négy főszakra osztja szerző művét u. m. a megtérés-, alapvetés-, hadakozás és megáldoztatás kora. Elénk vonásokkal, egyszerű, elbeszélő nyelven állítja elénk Társust, annak viszonyait, majd Pál szüleit, neveltetését. Kissé szárazza lesz az előadás a jeruzsálemi rabbi iskola jellemzésénél, ami azonban a tárgy természetében rejlik. Egyébiránt szerző szeret részletekbe bocsátkozni, egy elejtett szó sokszor kitérésre, vagy későbbi fejtegetésekre vezet. Így a Hillel által megállapított 7 törvény magyarázati szabályt előadván már itt ítéletet mond Róm. 9—11-ről. Ő ezt bizonyos zsidó-jogi szempontból s így ószövetségi alapon mondottnak tartja, melynek célja a zsidó partikularistikus jogigények megdöntése (53. l.). Csak az a kár, hogy maga Pál ily magyarázatra utalást nem tesz, sőt azt mondja, hogy a Krisztus által szól (Róm. 9, 1). Forrásművek alapján fejtegeti Pálnak a haggada midrásban (törvény magyarázása) való jártasságát; a typosokat illetőleg is egyet értünk szerzővel, kivéve azt az állítást, hogy Pál magát Mózes typusa gyanánt tekinti (74. l.) 2 Kor. 4-ből sem, Pál leveleinek egyéb helyeiből még kevésbé igazolható ezen állítás, ő ki a törvény szolgasága ellen oly hévvel küzd, lehetetlen, hogy annak legfőbb képviselőjében látta legyen a maga typosát. Midőn szerző azt bizonyítgatja, hogy Pál theologiai authropologiai és eschatologiai képzetűi mennyire egyeznek a haggada midras felfogásaival, ekkor sok figyelemre méltót mond, ámbár kifogásolható az az eljárása, hogy csak a rokon vonásokra s nem egyuttal a különbségekre is — mutat rá (pl. Isten szent, hozzáférhetetlen, egy stb.) Ámde hogy a christologiai álláspontot is innen igyekszik kimagyarázni, mint a Metatron és Memra egyesítését, ez annyival inkább feltűnő, mert hisz a bevezetésben maga szerző említi, hogy a zsidóságnak a pogányságtól való elválása az ó-hitű zsidók messiási váradalmairól való szakításban állott, melynek főharcosa Pál volt. Ne igyekezzünk mindent már előbb voltakból kimagyarázni, mert bátran elmondhatjuk Öhlerrel, hogy az ószövetségben egyetlen vallásos avagy erkölcsi ösmeret sem volt föltárulva a maga teljességében és az új szövetség egyet sem vett által készen, minden tovafejlesztés nélkül. A Messiás eszmének a zsidó írás magyarázatokban meglétele s némi rokon vonások, az új szövetség Krisztustanával való azonosságot nem bizonyíthatják be soha. Egyébiránt a Páltanainak ilyen lehozásával szerzőnek, mint majd látni fogjuk célja van.

A törvény utján cz. szakaszban csoportosítva feltünteteti a rabbi növendéket Sault, a mint folyton beljebb hatol a farizeusi tudományokba; szépen fellendül az előadás ott, hol István a keresztyénség első vértanuja, megköveztetik. Ettől fogva festői jellegét az irány

folyton megtartja, néhol költői széppé lesz, egy lelki átváltozást, csodás megtérést igyekeztven pszichologiai-lap megértetni. Nem ügyel már szerző többé a történeti előadásokra, magának Pálnak tudósítására sem, egy czél lebeg előtte, bizonyítani azt, hogy *Pál megtérése történeti valósága szerint személyes szelleméletének természeteszerű eredménye* (135. l.), képzelete ragadja őt, s az olvasó csak arra ébred fel, mikor a végén belátja, hogy hiszen ez a gondolatözőn, mely Pált megtéríté, nem egyéb mint fikció, hogy az író szavaival éljek: „levegőbe vagdalódzás”. Régi dolog ezt a csodás eseményt lelki átalakulás színvonalára szállítani alá de ha csakugyan történelmet akarunk írni, abban helyet nem foglalhat. Inkább vallja bc az ember, hogy olyan adatok, melyekkel saját állítását igazolja, nincsenek, sem hogy az ellenvéleményűeket értelmetlenséggel, vaksággal vádolja. Különben 2 Kor. 4, 5—6 hogyan bizonyít szerző mellett, azt nem értjük; ellenben Pál számtalan helyen nevezi magát elhívottnak (Gal 1, 1.) a ki látta Krisztust (1. Kor. 9, 1.), a neki történt megjelenés egyenlő a christophoniákkal (1. Kor. 15, 5—8.). De hát ezeket az igazságokat szép iránylyal megdönteni nem lehet, sőt ez maga kelti a gyanut. Ha Pál sincs meggyőződve arról, hogy ő látta az Urat, hogyan mondhatná az 1 Kor. 15, 14-ben foglalt örök igazságokat. De nem lévén itt szándékunk czáfolni, lássuk tovább az előadást. Az apostol nem érülközven testtel és vérrel, a pusztába vonul, s úgy szolván maga alkotja meg magának a keresztyénség Krisztusát, ime ez az, a miért a haggada midras tanainak fejtegetésére oly nagy szükség volt.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy az író az Ap. Csel. könyvének, mely Pál életére egyedüli tüzetes életrajz, nem sok fontosságot tulajdonít. Az szerinte célzatos munka, azért, hogy a petrinismus és paulinismus összeegyeztetés - írója a történeteket úgy alakítja, hogy a két nagy apostol tettei egyezők, paralelek legyenek. Maga a mű a 2-ik század közepén jött létre. Hanem az a „mi” forrás, mely többes első személyben adja elő a történeteket, az szerinte is teljes hitelű előterjesztés. Csak az aztán a kérdés, hogy egy későbbi terv szerint dolgozó író munkájába hogyan illik be egy ilyen teljes hitelű kutfő s vajjon miért nem változtatta meg az előterjesztés alakját vagy anyagját? Ily felfogás mellett aztán még szinte keresi a szerző az eltérést a Csel. könyvétől. A damaskusi majd jeruzsálemi szerencsétlen kísérletek után Pál nem Társusba megy, mert ez a Csel. könyvének azon tervével áll összekötésben, hogy a pogány missiót Péter révén bevezesse, hanem Gál. 1, 22. szerint előbb Syriába és aztán Ciliciába. De vajjon fellépésének első nehézségei, s az ellene felzudult közvélemény nem kényszeríthették-e őt arra, hogy egyidőre félre vonuljon? Ez különben sem áll ellentétben Gal. 1, 22.-vel, hiszen 14 évig volt azon a vidéken Pál, s a Barnabás felszólítása után *működhetett* először Syriában, aztán Ciliciában, sőt innen is visszatérhetett Antiochiába, hogy onnan induljon az első utra és nem, mint szerző hiszi Ciliciából. A jeruzsálemi convent leírásánál szintén észlelhető célzatosság, a Csel. írójánál, azonban ez, valamint az antiochiai jelenet elég tisztán áll előttünk.

A második missioi ut leírása széles mederben történik. Galitia, Philippi, Thesszalonika, Beröa, Athene, Korinth mind kellő történeti világításban, hely és korrajzi ismertetésben tűnnek fel előttünk, s e tekintetben szerző valóban érdekes munkát végzett. Természetesen ő nem ismer el három rendbeli missioi utat, hanem Athén után mindjárt Ephesus következik, nem pedig azért, mert ezt Pál nem említi. A Csel. itt csak olyan rövid láto-

gatást említ, mint a másodszeri macedoniai s görögországi ut, és vajjon feltehető-e Pálról, hogy ő, ki minden gyülekezetre oly hiven emlékezett, egyedül ezen ázsiaikat hagyta volna oda örökre? másrésről ha akkor vele semmi emlékezetes nem történt, miért említette volna ő ezt az utját, vagy miért ne azokban a leveleiben említette volna, melyek szerző szerint is elvesztek. Egy szóval Pál Ephesusban időzött s innen írta a Galatákhoz, majd Korinthusba leveleit. A Korinthusi viszonyokra vonatkozó előterjesztések bőveket s eléggé meglepők. A Kr. pártra vonatkozólag kiindul 2 Kor. 5, 16.-ból, melynek Róm. 1, 3.-al való összevetéséből (367—8. l.) arra az eredményre jut, hogy ugyanaz a partikularistikus zsidó felfogás nyilatkozik itt a Kr. pártban mely Galatiában s általában mind azon helyeken, hol az apostol munkálkodott, fellépett, mint az ő ellenfele; a test szerinti Kr.-nak, ki a Dávid magvából származik stb., hangsúlyozása volt itt a főcél, melylyel szemben az apostol szellemi felfogása áll. „Ha ismertük is test szerinti a Krisztust (t. i. mint rabbi növendék), most már nem ismerjük többé“. Az író indokolása e sok tekintetben bonyolult kérdésre igyekszik világot vetni. Az ezután következő elbeszélésre különösebb megjegyzésünk nincs. A Demeter által támasztott háborúság után Pál Macedoniába, s aztán Achájába megy, Korinthusból levelet ír Rómába melynek 16-ik része azonban már az ephesusiakhoz intézett ajánló-levele, s miután az ismert uton Jeruzsálembé jut, itt elfogatik, s hosszas fogság után Julius százados felügyelete alatt viszontagságos uton Rómába jut (Csel. 19. kv.). Két érdekes állítása szerzőnek az, hogy Pál 1 Kor. 15, 32. alapján Ephesusban vadállatokkal viaskodott (336. l. jegyzet), és Baur után, hogy Pál maga Simon Magus (458. l.). Pál viszontagságos életének a 64-ik év vetett végett, a mikor Néró alatt martyr-halált halt.

A könyv leírásai gondolat-gazdagságról tesznek bizonyosságot. Sőt talán egyik másik helyen a szerző hosszadalmas is. Azonban ez mindig abból a határozott célból történik, hogy gyönyörködtesen, s e tekintetben az előadás közbül áll a tudományos és népies között, úgy hogy bármely laikus is élvezettel olvashatja végig a művet. Ehez járul a tárgy iránti őszinte ragaszkodás és szeretet, a mely érdekessé tudja tenni a legszárazabb részleteket is. Nagy kár, hogy a stylus magyarossága tekintetében több kívánni való állítható fel. Az ilyen kifejezések: *elég azon, hogy . . .* gyakoriak e helyett: *elég az hozzá vagy elég abból annyi stb. továbbá a nézt e helyett nézve pl. erre nézt, ügyére nézt stb.* Néha rosszul használja a szókat pl. emlékelték e helyett beemlékelték, megtanulták (22 és 23. l.), önkényes ezen jelentésben abszolút (53. l.), tényes mint az eszmei ellentéte; képez ilyen szókat: hagyománytan, szellemhajlék, szellemtemplom (121. l.), Krisztus-kijelentés, Krisztus-jelenés, Krisztus-hit, János-tanítványok stb; latinus az ilyen birtokos viszony; adatok soka, éjnek vadján; euphonia ellenes írás ez: serge, dühösbek, elvleg, békeség, mindenelőtt; néhol germanizáló az egy használata pl. egyáltalános szükségesség, egy oly nagy városban (321. l.), De különösen idegenszerű néhol a constructiók szerkesztése így: Pedig magára minden egy alkotásuk nagy (XIV. l.), a XXXVIII. lapon felül a *vele* távol áll az utómondattól; a Cydnus a földközi tenger *ölére* siet (5. l.); valóban e szavakra, miként pikkelyek, esének le szemeiről (az alany hiányzik 154. l.); Isten felette csakugyan egész napon kiterjesztette ő kezét (184. l.); az ők Jézussal való személyes összeköttetésük (230. l.); épily helytelen az ő használata a 231. lapon; igaz ön-

magán az elv (235. l.); a kötőszavak használata is különös, néhol halmazott pl. „csak ha aztán valamikép“ egymás után 141. l.; ő megtette örömet, ha csak megértették volna (182. l.); s ha a János-tanítványok, úgy még inkább előkészítették (316. l.) stb. Szóval bizonyos idegenszerűség nem tagadható meg az irálytól, a mely különben általában véve élvezhető, sőt szépnek is mondható. Az a rengeteg fáradozás pedig, mely az ily tudományos munkához szükséges, és az a forrástanulmány, melyet szerző tett, mindenesetre elismerést és méltánylást érdemel. Kívánjuk, hogy szerző ezen általános érdekű munkája megérdemelt figyelemben részesüljön s az ifju munkás író még számos hiterősítő művel gazdagítsa irodalmunkat.

L. G.

IRODALOM.

A Zsidókhöz írt levél kritikai és bibliai theologiai elemzése. Irta **Erdős József**, a theologia doktora és professora. VIII+170 oldal. Ez a theologiai munka, részleteiben Lapunk mult évi folyamában közöltetett s most a szerző intézkedése folytán könyvalakban is megjelent. Előterjesztési modora — mint az Előszó mondja — tudományos jellegű, de szem előtt tartotta az író a gyakorlati czélt is, úgy hogy ezt a munkát a biblia-magyarázással gyakorlati szempontból hivatásszerűleg foglalkozó lelkipásztorok is haszonnal és sikeresen értékesíthetik. Három részből áll. A bevezető gondolatok után mindjárt rátér az író a levél kritikai taglalására az első részben és szól a szerzőről, a levél első olvasóiról, a levél írásának indoka, czélja, ideje, helye, alakja és nyelve kérdéseiről. A második részben Tischendorf kritikai szövege alapján közli saját fordításában a levél szövegét, míg a harmadik részben, mely a 49—149 oldalig terjed, a levél bibliai theologiai elemzésével, boncolásával, tudományos és gyakorlatias értelmezésével foglalkozik. Végül tizenkét fő tételczim alatt összefoglalja egybefoglalja a nagy fontosságú levél bibliai theologiai tartalmát. Szerző e munkájának első lapján ezt a két jelentős szót olvassuk: Tanítványaimnak szeretettel. Addig is tehát, míg róla részletesebb ismertetést közölhetnénk, ajánljuk mi is minden hangzatos szólamok kerülésével, ezt a munkát a szerző tanítványainak és általában az érdekelt köröknek figyelmébe s reméljük is, hogy a volt tanítványok, a kik Lapunk révén e mű megjelenéséről tudomást szereznek, érdeklődni fognak az iránt. Bolti ára 3 korona, de a kik a szerzőnél rendelik meg, postai küldést is beszámítva 1 frt 20 kr.-ért kapják.

Magyar írók élete és munkái. Egyik közelebbi számunkban jeleztük ezen vállalat 29-ik füzetének megjelenését, közben pedig reklamáltunk a hozzánk meg nem érkezett s így általunk nem is jelzett 28-ik füzetére. Óhajtuk ezt utólag is megtenni. Ezen füzetben a *Graf-fius—Gwóth* írók életével és munkáival ismerkedünk meg, különben hozzánk közülök következők állanak közelebb: Gúggenberger János ismert nevű ág. hitv. ev. lelkész, Gulyás Benő mező-csáthi ev. ref. lelkész, Gulyás István debreczeni főgymn. tanár, Gulyás Lajos kisujszállási ev. ref. lelkész.

Uj fordulat a debreczeni egyházban.

A debreczeni ev. ref. egyház presbiteriuma az új szabályzat alapján s ujonnan kiegészített állapotában f. január hó 20-án délelőtt tartotta meg első közgyűlését. Ez alkalom a debreczeni egyház történetében nevezetes forduló pontot jelez, a melynek esetleg messze kiható következményei lehetnek. Köztudomásu dolog, hogy már több, mint egy évtized óta a debreczeni egyháztanács összeállításában a legmerevebb politikai pártállás és pártszempont érvényesült, annyira, hogy az ott uralomra jutott politikai párt, úgyszólván, csak mutató gyanánt s így is csak az újabb időben bocsátott be a presbiteriumba az ellenpárt kebeléből egyeseket. E sajnálatos jelenség, a mely egyházunknak igen sok buzgó és munkabíró tagját s mondhatni a magasabb értelmiség zömét elzárta az egyház érdekében való munkálkodásnak még a lehetőségétől is, sokakat pedig végképen elidegenített az egyháztól s annak mindennemű érdekeitől, úgy látszik, legalább szeretjük remélni, hogy jövőre megszüntethető leend. Az egyháztanács józanabb s az egyház érdekeit minden egyéb érdeknél magasabbra méltató része belátván e visszás állapotból származó hátrányokat, a legközelebb lefolyt presbiterválasztásnál lehetővé igyekezett tenni azt, hogy egyes arra való férfiak politikai pártállásra való tekintet nélkül az egyháztanácsba beválasztassanak, s azonkívül az egyházzal sokképen összeforrott és nagygyá nőtt főiskola tanári kara is a méltányos igazságnak s a törvény intencziójának megfelelő képviselést nyerjen azon egyház tanácsában, a mely a főiskolával szemben oly kiváló befolyást és jogokat gyakorol. Az illető férfiak eme jóakaratu és nemes törekvése eredményre is vezetett, a mennyiben az új választások egyházunknak több kiváló tagját juttatták be a presbiteriumba. Ezen kívül új választás alá kerültek az egyház főgondnoka s egyéb tisztviselői is. Főgondnokká ismét és pedig egyértelműleg *Simonffy Imre* poigármester, kir. tanácsos választott meg s ezzel ismét felújított az az áldásos és hagyományoszerű összeköttetés, a mely a debreczeni ev. ref. egyház és Debreczen városa s egyuttal a főiskola között századokon keresztül fennállott. A polgármester rokonszenves egyéniségét minden körben szíves megnyugvással fogadják. Ez alakuló közgyűlésen főt. *Kiss Áron* püspök úr üdvözölte az ujonnan megválasztott főgondnokot, a tőle megszokott melegséggel, alább közlött beszédében.

Ezután az ujonnan választott presbiteriek felesketése következett, a kik között a következők jelentek meg: gróf Degenfeld József főispán, Puky Gyula kir. táblai elnök, Kola János ügyvédi kamarai elnök, kir. tanácsos, Lengyel Imre nyug. törv. bíró, Márk Endre ügyvéd, Bekény Péter és Rigó Ferencz földbirtokosok, továbbá Jámbor Ferencz, Kuczik Gábor, B. Nagy János, Harsányi János és Kurucz Miklós polgárok, a kollégiumi tanárkarok képviselői gyanánt: Csiky Lajos, dr. Bacsoni Lajos, Dóczi Imre és Kovács Lajos, a tanítótestület részéről: Dávid Sándor, Sáfár László, Lada Sándor, Dávid Mihály és Káposztás Imre.

Az eskütétel után az egyház tisztviselői kara választott meg. Első sorban a főjegyzői állás tölthetett be, ujjolag és osztatlan egyetértéssel választatván meg főjegyzővé *Somogyi Pál* főiskolai képezési tanár, a ki e tisztet már egy évtizednél hosszabb idő óta nagy buzgalommal és ügyszeretettel viseli. A többi tisztviselők is megválasztottak, a különböző szakbizottságok választása azonban az idő előhaladott volta miatt a következő vasárnapon tartandó gyűlésben fog megtörténni.

Felettebb sajnálni való dolognak tartjuk azt, hogy némelyek a pártszenvedély, egyéni hiúság és hatalmi vágy által félrevezetve és elvakítva, ma is kérlelhetlenek maradtak, s nem tekintve az egyház és főiskola magas érdekeit, a kiegyenlítés és békés együttműködés meg-hiúsítására törnek s az egyház megszentelt munkatérét alattomos áskálódások, silány bosszúvágy és kicsinyes kakasviadalok szinterévé akarják lealacsonyítani. Az egyház érdeke nem dobható oda áldozatul senki kedvéért holmi jogosulatlan szereplési viszketegnek vagy önző kufárkodásnak. Bízunk a debreczeni egyház közönségének pártkülönbség nélkül józan ítéletében, a mely nem fogja sokáig megtérni azt, hogy egyes apró hatalmaságok kellő lélekemesség és emelkedett gondolkodás hiánya mellett is illetéktelen befolyásra emelkedjenek, egyházi közéletünket megmételtyezzék és főiskolánk ügyeibe, a hivatottak háttérbe szorítása mellett, belekontárkodjanak. *Kár, hogy azok az urak nem értik meg azt a nemes hangot, a mely *Puky Gyula* kir. táblai elnök beszédében oly tanulságosan nyilatkozott meg, a mikor a kiváló férfiú presbiterre történt megválasztatásáért az új presbiteriek nevében is köszönetet mondott. Várjuk és reméljük a kijózanodást és mérsékletet, a mi annál tanácsosabb lenne az illetőkre nézve, mert minél erőszakosabban akarják útját állani a békés kiegyenlítésnek, annál bizonyosabban el fogja söpörni őket az útból a viszonyok hatalma összes intrikáikkal együtt.

Főt. püspök úr megnyitó és üdvözlő beszédét közöljük, a mint következik:

Tisztelt Presbiterium!

Meghivattuk a presbiterium összes tagjait, mind a régebben szolgálókat, mind azokat, kiket közelebb e 42 ezer lelket számláló debreczeni és magyar egyház választóinak általános többsége e hivatallal megtisztelt, hogy presbiteri teendőiket, jogaikat s kötelességeiket e naptól fogva élvezzék, gyakorolják.

Meg fogjuk hivatni majd a szinte közelebb ugyanily módon választott 300 tagu egyházi közgyűlés tagjait is, mihelyt annak szüksége előáll — valamelyik templomba hol megtérünk.

Mikor nekem az igen tisztelt közönséget először van szerencsém itt üdvözölni, Urunk azon szavát intézem hozzájuk, melyeket ő feltámadása után tanítványaihoz intézett: „Békesség ti nektek az én atyámtól és a ti atyátoktól“; hogy mint a napok és csillagok világában a nap körül a kisebb nagyobb bolygók az örök vonzódás törvénye szerint békésen keringenek: úgy itt a szeretet szt. kötelékeivel összefoglalva, öregek s ifjabbak, nagyok és kicsinyek öleljék meg egymást szívéllyesen és végezzék különféle futásukat rendesen.

Most elsőben is, Debreczen város polgármestere kir. tanácsos *Simonffy Imre* úr, az ön esküjét kellene itt meghallgatnunk. De az eskü szent és örök, mint Isten, a ki előtt azt letesszük s a Nagyságod esküjét már birjuk és birjuk a másodizben megválasztott presbiteriekét is és csak arra emlékeztetjük, a mint ezt megtartotta úgy tartsa meg továbbra is. De az ön hivatala nagy és méltóságos. A főt. egyházkerület gondnokai között foglalhat helyet. Ülje meg azon széket társaihoz méltólag s kívánjuk szerencsésen. Az egyház legdrágább kincsének az iskolának helyi főgondnoka nagyságod: nézze ön ezt — a többszöri tűzvészekből újra meg újra feléledett phoenixet, most újra ég ez, de szent tüzzel mint a Mózes csipkebokra, menjen és táplálja a szent tüzet, ön annak első áldozó papja, ne féljen nem ég ez el, csak ha a lángok felcsapnak egyetemesen, ott

az egyetemes lángokon ragyogjon a Simonffy Imre neve tűzbetűkkel.

Őn e helyi egyháznak is gondnoka. Város és egyház mint két szív kamarája — éltesse önt s ön is őket. Kormányozza mindkettőt észszel, bölcsességgel, úgy hogy közöttünk „az alsó rend a felsőt hallgassa, a tudós a tudatlant tanítgassa, hogy közöttünk a szegény és árva élhessen, szent dicsősége Istenünknek növekedhessen.”

Eljen soká!

Gymnasiumi felügyelő.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület a múlt év őszén tartott közgyűlésében választotta meg *Joó István* debreczeni tanítóképző intézeti igazgatót az ujonnan szervezett gymnasiumi felügyelői állásra. Az új felügyelő az év elején foglalta el hivatalát, s ez alkalommal főt. *Kiss Áron* püspök ural együttesen a következő körlevélben tudatta az érdekelt kerületbeli ev. ref. gymnasiumokkal hivatalba lépését s jelezte egyszersmind azon irányelveket, a melyek nagyfotosságu hivatása teljesítésében vezérelni fogják:

Tekintetes Gymnasiumi Tanári Kar!

A főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés intézkedése folytán felügyelői tisztemet a beállott új évvel megkezdni kötelességem lévén, van szerencsém magamat a tisztelettel czimzett Tanárkarnak bemutatni, a mindnyájunk közös, magasztos ügyének, a gymnasiumi oktatás és nevelés ügyének javára irányuló törekvéseimben szives támogatását kikérni.

Közfelfogás szerint a gymnasiumok azt a helyet foglalják el iskolaügyi szervezetünkben, a mit a szív az emberi test organizmusában. Ennek ép erőteljes működésétől, az általa a test legkisebb részeig, a parányi sejtekig elhajtott és elosztott anyagtól függ ennek épisége és milyensége is. A tudományos irány, melyben a gymnasiumok haladnak; a szellem, melyet a nevelésben követnek, a legnagyobb mértékben reányomja bélyegét az ifjuság lelkére, melyet önkeblén táplál s innen kihatólag azon társadalomra is, mely azokat környezi.

A tudomány szeretete, sőt részben a tudomány bírása a már világos körvonalokban jelentkező világnézet az antik és modern irodalmi remek hatása alatt eszményekért lelkesülés, a honszerem lángjától megtisztult s magasztos vallási érzelmektől megneemesült jellem szilárdsága, az igaznak, jónak és szépnek, az eszmék e szentháromságának cultusa, eképen az életnek szebbé, jobbá, boldogabbá tétele, s a felső oktatás részére szilárd alapok rakása képezi a gymnasiumok által megoldandó feladatot.

Ily gondolatokkal, ily nézettel és szellemmel eltelve kezdem meg gimnáziumi felügyelői tisztemet.

E gondolatok, nézetek és eszmék, mint sarkcsillagok fognak vezetni hivatali ténykedéseimben.

A mit erőm és időm, a munkában megedzett s az akadályoktól nem félő akarat jósága, a magasztos cél sikerére tenni képes, el nem mulasztom; azon eszközöket és utakat felkeresni, melyeknek bírásától az ügy szerencsés fejlődése függ, szent kötelességemnek ismerem.

Azon oltár tüzet akarom hát én élesztetni és táplálni, melynek az igén tisztelt gymnasiumi tanár urak egy egész életre felhívott papjai.

Velők akarok a szent ügyért dolgozni. Talán felesleges is hát kérnem, hogy támogassanak engem, ép

o'y felesleges mint a boldog embert arra kérni, hogy szeresse és becsülje önmagát.

A tisztelettel említett Tanárkarnak munkálkodására áldást kívánva tisztelem mellett maradtam.

Debreczen, 1895. január hó 22.

Joó István,
gymn. felügyelő.

KÜLÖNFÉLÉK.

Rövid hírek. *A vallássabadságról és recze-
csióról* szóló törvényjavaslatok február második felében kerülnek ismét a főrendiház tárgyalása alá. — *A debreczeni egyetem* javára nagyszabásu hangverseny fog rendeztetni, a melyre az előkészületek már folyamatban vannak; a terv *Márk* Endre ismert ügybuzgó debreczeni ügyvéd és *Bernáth Flóra* úrhölgytől indult ki, a kik már a keresztülvitelét is biztosították. A műkedvelői előadással egybekötendő hangverseny a Színházban márczius 8-án fog megtartatni s a következő napon ismételtetni. — *A tiszáninneni egyházkerületben* a tanácsbírói állásra legtöbb szavazatot nyert egyének új szavazásra kijelöltettek, még pedig a lelkészi tanácsbíró-ságra: Nagy Ignác és Idrányi Ferencz lelkészek, a világi tanácsbíró-ságra: *Miklós Ödön*, Debreczeni Bertalan; ezenkívül a szintén betöltendő egyházkerületi aljegyzőségre: *Czinke István* és *Révész Kálmán* állanak a versenytéren. — *A vallás- és kösoktatásügyi* miniszteriumban államtitkári jelöltekül dr. *Csiky Kálmán* műegyetemi tanárt és *Zsilinky Mihály* főispánt emlegetik. Dr. *Csiky Kálmán* nemcsak, mint a tanügy terén kiváló szakember, hanem mint a ki a protestáns, különösen a református egyház viszonyait közvetlen tapasztalatból ismeri s ezen kívül széles látkörű s parlamenti prakszissal is bíró férfiú, államtitkári minőségben minden esetre igen kedvező fogadtatásra találna úgy általában tanügyi, mint protestáns egyházi körökben.

— *Az új tanári nyugdíjtörvény* végrehajtása céljából kibocsátott miniszteri rendelet előkészítő intézkedésekre hívta fel az érdekelt iskolafentartó hatóságokat, a mint ezt annak idejében megirtuk, s ennek folytán az előmunkálatok, adatok beszerzése és számítások folyamatban vannak. A debreczeni főiskola tanárai főt. püspök úr felszólítására szintén megtették a szükséges intézkedéseket arra nézve, hogy a tavaszi egyházkerületi gyűlésig a belépést teljesen előkészítsék. E végből egy bizottság küldetett ki, a mely már munkálkodását meg is kezdette s a nyugdíjjogosultság megállapítására szükséges adatok beszerzésére a tanárkar tagjait felhívta. A belépés anyagi feltételeinek miként leendő teljesítése s a theologiai tanárok részére a létező nyugdíjalapból megfelelő ellátás biztosítása iránt csak akkor fog végleges megállapodás jőni létre, ha a szükséges számítások elkészültével, e tekintetben biztos alapokra lehet támaszkodni. E nem csekély fáradsággal járó és nagy körültekintést és óvatosságot igénylő valószínűségi s egyéb számításokat *Karai Sándor* főgymnasiumi tanár s nyugdíjintézeti jegyző készíti. Eddigélé, a mint értesültünk, a számítások eléggé kedvező eredménnyel kecsegtetnek abban a tekintetben is, hogy a theologiai tanárok részére a többiekkel egyenlő ellátás a nyugdíjalapból biztosítható leend. — Megemlítjük egyúttal, hogy a nyugdíj-kérdésben az *erdélyi ev. ref. egyházkerület* és *Elischer* nagyszabedeni főigazgató között egy kis összeütközés támadt oly formán, hogy a főigazgató megküldvén az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsához a nyugdíjtörvény

végrehajtásáról szóló miniszteri rendeletet, kérte egyúttal, hogy a tankerületébe tartozó főgymnasiumokra vonatkozó értesítések hozzá küldessenek. Az igazgató tanács e kérelmet visszautasította, azt válaszolván, hogy az adatokat közvetlenül a miniszterhez küldik, mert autonom joguk alapján ilyenféle intézkedéseket csak egyenesen a minisztertől fogadnak el. Az igazgató tanács nézetünk szerint is helyesen járt el, minthogy középiskoláink felett az állam csak a főfelügyelet gyakorlására van jogosítva s még ennek sem hivatásszerű és törvényes közege a főigazgató, csak a mennyiben erre nézve a minisztertől évről-évre megbízást nyer. Hivatalos alárendeltségi viszony tehát a főigazgató és iskoláink között nincsen, annyiaval kevésbé fogadhat el felhívásokat előbbtől valamelyik egyházi főhatóságunk, a mely közvetlenül a miniszterrel érintkezik, mint a főfelügyelet organumával, minden egyházi és iskolai ügyben. Maga a kormány sem érvényesít ettől eltérő felfogást, a mit bizonyít az is, hogy a kérdéses rendelet egyházi főhatóságainkhoz is megküldetett további intézkedés végett. Itt Debreczenben nem is történt, tudunkkal, a debreczeni főiskolára, vagy bármely más középiskolánkra nézve sem a főigazgató részéről hasonló lépés, a ki bizonyára jól tudja azt, hogy a kérdéses rendelet hozzá nem az autonom felekezeti, hanem a többi érdekelt községi stb. iskolákra való tekintettel küldetett meg.

— **A sárospataki tanítóképezde** f. január hó 20-án töltötte be fennállásának 25 esztendejét. Ennek öröme f. hó 22-én ünnepélyt rendezett. E tanítóképezde a sárospataki főiskola testéből nőtt ki s jöideig annak kiegészítő része maradt. Hegedüs László volt sárospataki lelkész, majd főiskolai aligazgató s országgy. képviselő indítványozta még a 40-es években egy tanítóképző felállítását, de csak 1857-ben jöhetett létre az, Árvay József jeles paedagogus vezetése alatt. 1869-ben az egyházkerület e képezdét az új épülettel együtt az államnak engedte át, bizonyos jogokat tartván fenn a maga részére tanítóinak kiképzésére nézve, a minek fejében 3000 frttal járult évenként a képezde fentartási költségeihez. Az egyházkerület e súlyos tehertől később nagynehezen megszabadította magát, miután a szükséges tanítóképzés tekintetében érdekeit másként is biztosíthatónak találta. Ez intézet éléről levezték ki tanfelügyelővé b. e. Kiss Józsefet, a ki e minőségben végezte be munkás életét pár év előtt Debreczenben. Ez intézet igazgatója volt egyideig Dóczy Gedeon is, debreczeni felsőbb leányiskolánk nagyérdemű derék igazgatója, a ki ma is friss erővel s lankadatlan lelkesedéssel szolgálja tanügyünket. A sárospataki állami tanítóképezde ma sem szakadt el a főiskolától teljesen; ennek szelleme hatja át s kíséri jó részben mai napig is, a mi kiváló érdeme Dezső Lajos mostani igazgatónak, a jeles tanár és írónak, a ki az állami jelleg mellett is mindvégig a miénk maradt! Virágozzék az intézet s legyen termékeny melegágya a magyar kulturának az idők végéig!

— **Régiségek.** Herczeg Esterházy Antal és Miklós a derecskeieknek szabad vallásgyakorlatot biztosítanak. Kivánván Derecskej dominiumunkbéljekhez kegyelmességünket, tovább is megmutatnunk, helyt adván előttünk az iránt tett alázatos Instantiájoknak, adunk Securitast nékiek, hogy Oratoriumok, Parochiak, s Oskolák, a mint eddig Ország Törvénye szerint ezeknek Ususában voltak Herczeghi Ház résziről turbatiójok nem léssen. Datum Kismarton várunkban Die 29-a Martij 1747. Herczeg Esterházy Antal. (Pecsét.) Ezen Levelet örökös Földes Uri autoritásunkbul, mindenestül confirmalyuk, úgy hogy Derecske Dominiumbéli egész helységeknek,

religiójoknak, szabad publicum exercitiumban soha semmi bántások ne légyen; ellemben reményük, hogy Dominiumbéliék is hozzánk, és Successorinkhoz való hívséget és engedelmességet mindenkor szentül megfogják tartani. Datum 6-a Augusti Ao. 1764. Herczeg Esterházy Miklós. (Pecsét.) A derecskei ev. ref. egyház levéltárából közli: Bíró Antal, ev. ref. lelkész.

— **Bubics Zsigmond kassai róm. kath. püspök körlevele.** A hazafias püspök körlevelének tartalma eléggé ismeretes a napi sajtóból. Tulajdonképen semmi különöst nem mond; írja egyszerűen azt, mit ép elmével, hazafias gondolkodással, elfogulatlan ítéllettel magas helyéről írnia lehetett, sőt kellett. Ha reformált püspökeink írnanak hasonló szellemben: még csak feltűnést sem keltene, a dolog oly természetes. Bubics r. kath. püspök úgy látja, hogy a bajok nem zúdultak volna az egyházra, ha a lelkészek mindenben megtették volna kötelességüket, de *nem egy újabb keresztes hadjárat hirdetésével, nem harczkiállításokkal*, melyek azokat, kik követnék s velök együtt az országot is bajba, veszedelmebe döntének. Fogadjuk — úgy mond — alázatos szívvel, a mit Isten reánk, az egyházra, szeretett hazánkra küld és iparkodjunk azokat is e kettőnek javára fordítani. Felhívja a házassági törvény e pontjára a figyelmet: *„ezen törvény a házasságkötésre vonatkozó vallási kötelességeket érintetlenül hagyja.*” Bárminő gyenge e fegyver (folytatja): használjuk azt az Istenbe vetett hittel, és csodákat fogunk vele művelni stb. Bármily szelid azonban a körlevél hangja: az ultramontánok egész hajszát indítottak ellene. A M. Á. „enyhén” akarván szólani, „botrányos”-nak nevezi a körlevelet, melynek „frázisai a szabadkőművesi szótárból vannak összeválogatva”. Ultramontán felebarátaink szeretnek úgy értesülni, hogy a kassai r. kath. püspök meg is kapta a felszólítást, hogy illetékes helyen igazolja eljárását, s remélik, hogy a körlevél tartalma rövid idő alatt vissza fog vonatni. A visszavonás pedig késvén: a „Tiszántúl” című legfrissebb születésű klerikális újság és bizonyos ismeretlen (Dr. Cz. G.) verik félre a harangokat a jégeső ellen; de legélelmesebben cselekszik Zimándy Ignác törökbalinti plébános, ki újabb címei közé „a ker. néppárt képviselőjelöltje” címet is felvette, s egyenesen megrendelési felhívást bocsát ki ily című röpiratára: *„Tiltakozás főtisztelendő Bubics Zsigmond kassai püspök úr ő méltóságának „érdekes” újévi pásztorlevele ellen.* Feladatom lesz — így ír Zimándy úr — e röpiratban, biztos adatok s tagadhatatlan tények nyomán, mintegy ujjal rámutatni ama magas rangú úri személyekre, a kik egyedüli okozói azon szomorú vallásos-erkölcsi sülyedésnek, a melyért főt. Bubics püspök úr ő méltósága alaptalanul, tehát méltatlanul s igazságtalanul a magyar kath. papságot általában, de különösen a predikáló s iskolába járó alpapságot okozza, sat. sat. A röpirat ára 50 kr., egy leányiskola javára fog fordítatni.” Így hát csak minél több megrendelőre lett volna szükség. A plébános úr egy kissé kiöntötte volna a haragját, s lehet, hogy vált volna egészségére a mozgolódás; ha ugyan csakhamar jobbnak nem látta volna revokálni az előfizetési felhívást. Mindamellett a riadalom folyvást tart. A M. Á. egyenesen Rómából iratja magának, hogy a körlevél „kinos benyomást keltett a római hithű katolikus körökben. A római tudósító úgy „hallja” (olyanformán mint fentebb a püspöknek magagazolásra való felhívását s a revokálást, melyből eddig nem lett semmi), hogy a kassai papság utasítást fog kapni felsőbb helyről, hogy tartsa magát a közös pásztorlevélhez s tegye a levéltárba a szeparatiztikus körlevelet. Annyi

igaz, hogy a figyelem ugyancsak feléje fordul a híres körlevélnek még azok részéről is, kik talán közömbös-ködni szoktak volna ily kérdésekkel szemben, így aztán megérti a körlevél szokatlan, de az értelmes katolikus közönségnek jól eső s általa rég áhitott őszinteségét mindenki. A levegő egy kissé tisztulni fog. Egyéb baj nem lesz.

— **Res catholicae.** Nem hinnők, ha saját lapjokból nem olvasnók. O. E. p—i káplán „apostatált” s elvette az ottani r. k. kántortanító leányát. Az apa a viszony fejlődésében „bűnösen” közremunkálkodván s az egybekelést meggátolni nem akarván, a plébános mint „*lelkiismeretes*” pap vizsgálatot kért ellene. A kántor-tanító a kántori teendőktől fel is függesztetett. Ez azonban nem elégítette ki a „*lelkiismeretes*” pap igazság-szomját. Mintha csak Róbert Károly nejét hallanók:

Mutató ujjamért szép hajadon lányát,
Nagy ujjamért legényfia borzasztó halálát.
A más kettőért veje, lánya végét,
Piros verem hullásaért minden nemzetségét!

A bűnös apóst a tanítóságból is el kell csapni!!! „A fegyelmi vizsgálat határozottan ilyen célzattal tartott meg, hogy a kántor el lesz mozdítva”. Tehát ott az igazságkeresésben az elcsapás bevallott célzata vezérel az ítélettevőket. Azonban — Isten tudja miért — az elcsapás helyett más uthoz folyamodtak. Reá birták a kántor-tanítót, hogy adja be nyugdíj iránti kérvényét. Hanem a kultuszminiszteriumtól azt a magánjelleget vették, hogy az állam csak munkaképtelen tanítókat hajlandó nyugdíjazni, a mi természetes is. Ily módon a tanítót nem lehetvén elcsapni, „a jó ügy s az egyházi hatóság valósággal blamirozva, van” sohajt fel a M. Á. A „jó ügyért” nem kell aggódni, mert, csak ez utóbbi van blamirozva, mikor egy kántor-tanítót meg akar kenyerétől fosztani leányának olyan magatartásáért s eljárásáért, mely csak a képmutató farizeusok szemében tűnhetik fel véteteknek. Valóban a katolikus intoleranciának oly mérvű megnyilatkozása ez, melynek megróvása elől hasztalan dolog akár milyen sötét odújába menekülni a klérikális felfogásnak.

— **Halálozás.** A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület lelkészi karának egyik kiváló tagja, *Terhes Pál* rimaszombati lelkész, gömöri egyházmegyei tanácsbíró hűnyt el egészen váratlanul, java férfi korában f. hó 18-án. Az alig 51 éves férfi elvesztése lesújtó hatást gyakorolt mindazokra, a kik őt ismerték s benne a rokonszenves, jókedélyű, nyájas, nemes szívé s minden közügy iránt éroeklődő művelt embert s buzgó lelkészt szeretni és tisztelni tanulták. Azon szerencsés emberek közé tartozott, a kiket közszeretlet ves körűl s azok között is azon ritkaságok közé, a kik ezt a szerencsét szerénységgel egyesítik. Nemcsak az egyházban, de Rimaszombat város társadalmi életében is sokáig érezhető űrt hagyott maga után. Özvegye két kedves gyermeke és széles rokonsága szívében gyógyíthatlan sebet ütött e megrendítő csapás, kik gyámolítójukat, szívök örömet látják Terhes Pállal sirba hagyatani. A megboldogult iskoláit Sárospatakon, Budapesten és Debreczenben végezte; fia volt *Terhes Sámuel* rimaszombati lelkész és esperesnek, azon kor egyik ismert és tisztelt írójának s testvére a tiz évvel ezelőtt szintén java korában elhalt *Terhes Barnabás* sárospataki lelkésznek. Dr. Orbán József, debreczeni ev. ref. egyházmegyei ügyész, nagybátyját, e Lapok szerkesztője szeretett sógorát vesztették el a boldogultban. Temetése impozáns részvéttel ment végbe vasárnap jan. 20-án, mely alkalommal Ruzskay Gyula jánosii és Vattay rimaszécsi lelkészek mondtak beszédeket. Áldott legyen a derék férfiú emlékezete!

TARTALOM-JEGYZÉK: Az egyházi egyesülés (Unio) kérdéséhez Balogh Ferencz. — Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem. Dr. Öreg János. — Felekezeti egyetem. Czinke István. — Könyvismertetés. L. G — Irodalom. — Új fordulat a debreczeni egyházban. — Gymnasiumi felügyelő. Joó István. — Különfelélek. — Hirdetések.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázati hirdetés tanári állásokra.

A *székelyudvarhelyi ev. ref. kollegium főgymnasiumához* az erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés által betöltendő *két rendes tanári állásra* pályázat nyitattik. Egyik tanszékkal a *német-magyar nyelv és irodalom*, másikkal a *latin-görög nyelv és irodalom* tanítása van egybekötve. A német-magyar tanszékre előnye lesz annak, ki a francia nyelvet, mint rendkívüli tantárgyat, tanítani képes.

Mindenik tanszékkal évi 1200 frt fizetés és 200 frt szálláspénz jár; továbbá három ízben 100 frt ötödéves szolgálati korpótlék élvezése van egybekötve.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányait, tanári képesítettségüket, eddigi szolgálatukat és hadkötelezettségüket feltüntető s az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsához címzett folyamodványukat a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollegium előljáróságához f. évi *február 20-ig* adják be.

Nem ev. ref. vallású pályázók folyamodványai nem vétetnek tekintetbe.

A megválasztott tanárok a nem állami tanárok részére létesített nyugdíjintézet kötelezett tagjai és állomásukat 1895. szeptember 1-én kötelesek elfoglalni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsának Kolozsvárt 1895. január 13-án tartott üléséből.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Pályázat tanári állásra.

Az államilag segélyezett *zilahi ev. ref. kollegium főgymnasiumához* rendes tanári állásra pályázat nyitattik. Ezen tanszékkal a magyar-német nyelv és irodalom tanítása van egykötve.

Javadalma egyelőre évi 1000 frt és 200 frt lakáspénz; két ízben 100—100 frt ötödéves szolgálati korpótlék. A választás az erdélyi ev. ref. egyházkerület jogkörébe tartozik.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányait, tanári képesítettségüket, eddigi szolgálatukat és hadkötelezettségüket feltüntető okmányaikkal ellátott s az erdélyi ev. ref. egyhker. ig. tanácsához címzett folyamodványukat a zilahi ev. ref. kollegium előljáróságához 1895. évi *február hó 20-ig* adják be.

Csak ev. ref. egyének folyamodványai vétetnek figyelembe.

A választott tanár a nem állami tanárok részére létesített országos nyugdíjintézet kötelezett tagja.

Állomását az 1895. év szeptember 1-én tartozik elfoglalni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsának Kolozsvárt 1895. január 13-án tartott üléséből.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.